

Zorgbeest

11. Stress en stress signalen

A. Nuttige informatie:

- Til kippen nooit aan poten of vleugels op! Het is pijnlijk, met risico op letsel.

- Heeft een hoge aanbaarheidsfactor, maar houdt er meestal niet van om opgepakt of lang vastgehouden te worden.
- Konijnen houden niet van een gladde ondergrond. Gebruik een tapijtje of een rubberen antislipmat als u een konijn op tafel zet.
- Plaats het konijn bij voorkeur in een eigen mandje in plaats van rechtstreeks op de schoot van de cliënt.
- Pak konijnen nooit aan de oren of aan het nekvel op! Het is pijnlijk en kan verwondingen veroorzaken. Ondersteun steeds de achterhand van het konijn.

- Geiten zijn kuddedieren. Veranderingen in de samenstelling van de groep of het afzonderen van een geit voor AAI zorgt altijd voor stress. Leer de geitjes vroeg aan dat het ok is om eventjes van de kudde weg te zijn.

- Varkens zijn zeer stressgevoelige dieren.
- Biggen vinden het niet leuk opgepakt te worden en kunnen er angstig van worden.
- Varkens houden niet van gladde vloeren.

B. Stress signalen in acute stresssituatie

Lijst gedragingen:

Hieronder vindt men een lijst stress-gerelateerde gedragingen die getoond kunnen worden door boerderijdieren **tijdens acute stressvolle situaties:**

Zorgbeest

- Versnelde ademhaling
- Ademen met open bek (kan ook door een verhoogde omgevingstemperatuur ontstaan)
- Excessief knipperen met de oogleden
- Sterk gespannen spieren
- Verstijven
- Willen ontsnappen
- Excessief en luid kakelen
- Niet luisteren naar commando's
- Ongedurig of net apathisch zijn
- Overmatig mesten
- Dunne mest
- ...

- Ineengedoken zitten met de oren plat op de rug en verstijven
- Versnelde ademhaling
- Oogwit tonen
- Beven (lichaam)
- Apathisch zijn of net willen ontsnappen
- Zich willen verstoppen
- Agressie
- Niet luisteren naar commando's
- Veelvuldig met de tong over de lippen likken
- Haarverlies
- Repetitief gapen
- Overmatig of net niet meer mesten
- Overmatig knabbelen aan objecten, kledij
- ...

- Oogwit tonen
- Versnelde ademhaling (flanken!)
- Verwijde pupillen

Zorgbeest

- Beven (lichaam)
- Sterk gespannen spieren
- Verstijven of net willen ontsnappen
- Speekselen
- Klagend mekkeren
- Voortdurend afgeleid zijn (opgelet: als er eten in de buurt is, is dit normaal bij geiten)
- Ongedurig zijn
- Niet luisteren naar commando's (kan ook aan de geit liggen...)
- Overmatig urineren
- Overmatig mesten
- Haarverlies
- ...

- Luide vocalisaties zoals gillen
- Opengesperde ogen
- Oogwit tonen
- Snel ademen
- Ongedurig zijn
- Willen ontsnappen
- Agressie
- Sterk gespannen spieren
- Beven (lichaam)
- Schuimbekken
- Acut haarverlies
- Verstijven
- Repetitief gapen
- Repetitief smakken, tongelen
- Niet luisteren naar commando's
- Overmatig urineren
- Overmatig mesten
- ...

Hieronder vindt men een lijst stress-gerelateerde gedragingen die getoond kunnen worden door boerderijdieren **in reactie op acute stressvolle situaties**:

- Overmatig mesten

Zorgbeest

- Dunne mest of diarree
- Verminderde immuniteit
- Verminderde eetlust
- Overmatig of net minder drinken
- Lusteloosheid
- Af de leg geraken
- Prikkelbaarheid
- Zich verstoppen
- Abnormale of repetitieve gedragingen zoals overmatig poetsen of op en af een stok springen
- Verhoogde agressie naar soortgenoten of de mens
- Verstoord slaap-waakpatroon.

- Overmatig of net niet meer mesten
- Veranderende mestplaatsen
- Slappe mest
- Verminderde eetlust
- Veel drinken
- Veel plassen
- Plots beginnen te sproeien
- Lusteloosheid
- Prikkelbaarheid en onrust
- Abnormale of repetitieve gedragingen (stereotiep gedrag) zoals repetitieve lichaamsverzorging, traliebijten...
- Agressie naar soortgenoten of de mens
- Verstoord slaap-waakpatroon
- ...

- Overmatig mesten of net minder mesten
- Slappe mest
- Overmatig drinken en urineren
- Verminderde eetlust
- Verhoogde prikkelbaarheid of verhoogde agressie naar andere geiten
- Abnormale of repetitieve gedragingen (stereotiep gedrag)
- Abnormaal vocaliseren (vb. aanhoudend mekkeren)
- Verstoord slaap-waakpatroon

Zorgbeest

- Verminderde immuniteit

- Overdreven veel drinken of eten
- Overmatig mesten en urineren
- Slappe mest of diarree
- Verminderde eetlust
- Lusteloosheid
- Prikkelbaarheid
- Agressie naar soortgenoten of naar de mens
- Abnormale of repetitieve gedragingen zoals staartbijten of in het hekwerk bijten
- Verstoord slaap-waakpatroon
- Verminderde immuniteit
- Haaruitval
- ...

Bij ongewenst gedrag van de dieren, kan een verandering in de omgeving het gedrag soms voorkomen.

C. Stress signalen in chronische stress situatie:

Indien een boerderijdier op lang termijn aan stress blootgesteld wordt, kan het aan chronische stress lijden en specifieke gedragingen uiten zoals hieronder vermeld. Chronische stress kan leiden tot ziekte en vroegtijdige sterfte.

Het is belangrijk dat de dieren altijd in hun geheel bekeken worden. Het is de combinatie van verschillende gedragingen die tonen dat een dier aan stress lijdt, wat dikwijls moeilijk in te schatten is. Om u te helpen, stel u de vraag: "Constaateer ik een algemene gedragsverandering bij het dier tussen vroeger en nu?"

Algemene lijst van chronische stressindicatoren:

- Vermindering van verkenningsgedrag
- Vermindering van sociaal gedrag
- Vermindering van seksueel gedrag
- Vermindering van eetgedrag (anorexie)
- Verdrukking van onderhoudsgedrag zoals grooming, plassen en ontlasting
- Passief gedrag
- Minder gedragsvariatie (minder spel, minder nieuwsgierig)
- Verhoging van slaap gedrag
- Overspronggedrag (=een gedrag uiten dat niet hoort bij de situatie. Dit gedrag komt voort uit het conflict van twee relevante gedragsssystemen)

Zorgbeest

- Herhaalde of stereotype gedragingen (=steeds herhalen van exact hetzelfde functieloze gedrag; bv. in cirkels lopen)
- Verhoging van agressief gedrag
- Verhoogde locomotorische activiteit
- Een algemeen verhoogde activiteit (schudden, geeuwen, ambivalent en displacement gedrag)
- Vocalisatie
- Lage lichaamshouding
- Autogrooming
- Coprofagie
- Meer, vaker of op vreemde plaatsen urineren.
- ...